

SLOVNÍK ŘECKÝCH spisovatelů

LEDA
PRAHA 2006

Tertsetis Jeorjios
 Terzakis Angelos
 Thernelis Jorgos
 Theotokas Jorgos
 Theotokis Konstantinos
 Thrakiotis Konstantinos
 Thysia tu Avraam
 viz Kornaros Vikentios
 Travlandonnis Andonios
 Trivolis Jakovos
 Troilos Ioannis Andreas
 viz Krétské divadlo
 Tsimokos Markos
 Tsirkas Stratis
 Typaldos Iulios
 Uranis Kostas
 Vafopulos Jeorjios Thomas
 Valaonitis Aristotelis
 Valavanis Dimosthenis
 Valetas Kostas
 Valtinos Thanasis
 Varnalis Kostas
 Varvitsiotis Takis
 Vasiliadis Spyridon
 Vasilikos Vasilis
 Venezis Ilias

Vernardakis Dimitrios
 Vikelas Dimitrios
 Vilaras Jannis
 Vizyinos Jeorjios
 Vlachojannis Jannis
 Vlachos Anjelos 1.
 Vlachos Anjelos 2.
 Vlamisová Eva
 Voisku Eleni
 Voskopula (Pastýřka)
 Vrettakos Nikiforos
 Vulgaris Evjenios
 Vutyras Dimosthenis
 Vyzantios Dimitrios
 Xefludas Stelios
 Xenopulos Grigorios
 Xenos Stefanos
 Zalokostas Jeorjios
 Zambelios Ioannis
 Zambelios Spyridon
 Zatelisová Zyrana
 Zaviras Jeorjios
 Zeisová Alki
 Zevgolisová-Glezosová Diale
 chti

EDIČNÍ POZNÁMKA

Slovník řeckých spisovatelů zpracovává řeckou literaturu poprvé v jejím úplném historickém vývoji – od počátků až do doby moderní. Rozhodnutí shrnout do jednoho svazku řecké autory starověké, byzantské i novořecké a podat souvislý obraz vývoje celé řecké literatury postavilo vydavatele před některé problémy, které musely být řešeny pro každé ze tří období zvlášť. Vyplyvává to jednak z podstatných změn, k nimž došlo ve výstavnosti a celém vývoji řeckého jazyka i ve vývoji literatury samé, jednak z rozdílného stavu jejího dochování a z rozdílného stavu znalosti literárněhistorických faktů v jednotlivých dobách.

Literatura starověká (asi do r. 525)

Otázkou, v níž není stále shoda, je přepis řeckých a latinských slov a vlastních jmen do češtiny. Slovník vychází z konvence ve výstavnosti a transkripční staré řečtiny a latiny, která je u nás běžná. Tato konvenční výstavnost je pro celou starověkou řečtinu jednotná a nepřihlíží ke změnám, ke kterým docházelo ve výstavnosti postupně již ve starověku. Ve skutečnosti neodpovídá přesně skutečné výstavnosti řečtiny ve starověku v žádné historické etapě. Stejně tak neodpovídá ani žádný obvyklý přepis skutečné písemné podoby řeckých slov (konvenční způsob výstavnosti a transkripce nezachycuje např. nosovky). Ustálený způsob přepisu řeckých jmen byl v největší době rozkolísán tím, že se do něho začalo zavádět označování dělek, přičemž se filologové neshodují v zásadě, které dělky označovat. Starověká řečtina vyznačovala graficky pouze dlouhé otevřené é písmenem éta a dlouhé otevřené ó písmenem ómega. Dlouhé bylo vždy ú (psalo se však ou). U samohlásek a, i, y kvantitu řecké písmo nevyznačovalo. Pokud jde o dělky, řídí se slovník v podstatě zásadou transliterace, tj. označuje v řeckých slovech a vlastních jménech pouze ty dělky, které i řečtina graficky vyznačovala (přítom ovšem počítá s výše uvedenou konvencí, podle níž se např. skupina ei vyslovuje jako ei, ačkoli se již velmi zdy začala vyslovovat jako e a později jako i). Činíme tak jednak z toho důvodu, že důsledné označování všech vyslovovaných dělek ve jménech by se v některých případech silněji rozcházel s podobou, v níž tato jména u nás již zdomácněla, jednak i proto, že v mnoha případech nejsou tyto dělky dobře známé ani odborníkům a v některých případech nejsou ani bezpečně doloženy. Pro informaci uživatele však uvádíme u jmen spisovatelů v zhlaví vždy ještě

výslovnost řeckých jmen, pokud se kvantitou samohlásek a, i, y liší od grafické podoby jména. U dvojhlásek ai, ei, oi, které byly chápány jako dlouhé, není kvantita ve výslovnosti označována. Pro výslovnost řeckých slov je třeba ještě připomenout, že se v naší konvenci nečinně rozdíl ve výslovnosti i a y: na rozdíl od češtiny ve starověké řečtině neměkcčila však hláska i předcházející souhlásku.

Podle stejných zásad jako pro řečtinu postupuje slovník i při přepisu jmen latinských. Latinské písmo kvantitu samohlásek vůbec neoznačovalo, proto není označována ani zde. Pokud se výslovnost latinského jména, uvedeného v záhlaví, nějak liší od grafické podoby, je uvedena v závorce. Přitom se opět řídíme naší konvenční výslovností, která se liší od skutečné výslovnosti latiny ve starověku. K restituované moderní výslovnost výslovnosti Cicero), která chce přiblížit moderní výslovnost výslovnosti starověké a která je v některých zemích nebo v některých kruzích zaváděna, se nepřihlíží, protože se u nás dosud neprosadí.

Vzhledem k tomu, že se při užívání řeckých a latinských jmen často chybí v tvoření nepřímých pádů, uvádí slovník v závorce za jménem i českou podobu genitivu jména – např. Aristofanés (-na) –, která je základem pro tvoření všech ostatních nepřímých pádů.

Zeměpisná jména označující místo narození, úmrtí nebo event. života spisovatele na začátku hesla jsou zpravidla přepsané řeckého názvu podle výše uvedených zásad (např. Alexandreia); výjimku tvoří ty případy, kdy vžitá česká podoba by se příliš odchýlovala od původní podoby jména (např. Athény místo Athénaí, Tarent místo Taras). V ostatním výkladu jsou však užívána v té podobě, v jaké u nás zdomácněla (Alexandrie).

U starověkých autorů, jejichž doba života spadá plně do éry před naším letopočtem, je zkratka př. n. l. uvedena pouze u roku narození, smrti nebo event. u doby života v záhlaví, u ostatních dat v hesle již uváděna není. U spisovatelů, kteří žili na přelomu obou éř, jsou zkratky př. n. l. a n. l. uváděny i u dat v textu tam, kde by mohlo dojít k nedorozumění.

V záhlavích hesel jsou jména uváděna v podobě užívané v odborné literatuře. U některých starověkých autorů se někdy užívá jméno latinské; v takových případech je řecké jméno uvedeno za jeho latinskou formou. Označení mísmího původu jako součást autorova jména v záhlaví hesla se uvádí podle úzu v odborné literatuře (např. Apollónios Rhodský).

Antická literatura nevedla přesnou hranici mezi literaturou krásnou a literaturou odbornou, již proto, že jednotlivé odborné

vědy se v průběhu starověku teprve formovaly a naučná literatura se odlišovala od komplexu písemnictví postupně. Na rozdíl od novověku starověk zahrnoval do krásné literatury zejména i historii, řečnictví, filozofii i spisy náboženské. Na tyto druhy byla kládána větší pozornost a zvláště u dějepiscův a řečnickův byla tato měřítka v některých dobách převažující. Proto tento slovník, který je slovníkem literárním, zahrnuje i řecké historiky, filozofy, křesťanské autory a řečníky včetně teoretiků řečnictví a gramatiků, kteří byli zčásti i literárními kritiky a měli vliv na vývoj literárního jazyka. Na rozdíl od obvyklého pojímání starověké literatury nejsou do slovníku pojeti spisovatelé ryze odborní, jako méně známí lékaři, astronomové, matematikové aj. Starovění hranice mezi krásnou literaturou a literaturou odbornou ve starověku zůstává však v mnohých případech problematické a obtížné, stejně jako bylo pro vydavatele obtížné stanovit i hranice výběru hesel. Slovník zpracovává starověkou literaturu v širším rozsahu, než je tomu v ostatních českých příručkách. V hraničních případech je však výběr hesel nutně do jisté míry subjektivní.

Z obrovnné literární tvorby starověku se dochovala jen její menší část. Jen velmi málo děl je známo v úplnosti, z děl mnoha autorů máme jen zlomky, tj. většinou krátké úryvky buď citované jinými autory, nebo nalezené náhodou na papýrech, nápisích, ostrakách (střepeinách) nebo na zbycích rukopisů. Neúplné jsou i životopisné údaje o převážně většině řeckých spisovatelů, u mnohých dokonce velmi nejisté. Jen v málo případech známe rok, kdy dílo bylo sepsáno nebo zveřejněno. Pokud jsou tato data známa, jsou v heslech zachycena. Díla řecké literatury se dochovala většinou ve středověkých opisech. V dlouhé řadě opisů od starověku až do středověku, jimiž díla starověkých autorů procházela, byl původní autorův text někdy méně, někdy více různě vydávatele se snaží odstranit tyto chyby rukopisné tradice a přiblížit text pokud možno původní podobě. Proto je při styku s antickými originály důležitě vědět, ke kterým vydáním se máme obrátit. Z toho důvodu uvádíme za českým překladem názvu díla i informace o vydání spisu, event. i vydání zlomků nebo v závěru hesla o souborném vydání spisů nebo zlomků příslušného autora. Neuvádíme ovšem vydání všechna, pouze ta nejdůležitější a nejmodernější. U spisů vydávaných častěji je uvedeno zpravidla vydání několik. Pokud vydavatel vydal dílo později znovu a s opravami, je uváděno vydání poslední. Některá rozsáhlejší souborná vydání se zpravidla vycházejí v rozpětí mnoha let; slovník uvádí pouze časové rozpětí mezi prvním a posledním vyšším svazkem (ten se

nemustí být s prvním nebo posledním svazkem celého díla; u některých reedií nejsou nově vydávány všechny svazky díla). Nemí-li vydání spisů ještě dokončeno, je za letopočtem vydání zkratka *in. (následující léta)*. K vydání větších souborů se někdy spojuje více filologií; slovník uvádí jména všech, avšak v přípa-
dech, kdy vydavatelé je příliš mnoho, uvádí jen nejdůležitější. Zlomky mnoha autorů nejsou dosud vydány samostatně, ale ve větších souborech (jako např. zlomky tragických básníků ve sbír-
ce *Tragicorum Graecorum Fragmenta*). Pro tyto sbírky užíváme běžných odborných značek, jejichž seznam a vysvětlení uvádíme v *Seznamu zkratek edic, antologií a vědeckých periodik*.

Pokud jde o překlady, uvádí *Slovník řeckých spisovatelů* u významných překladů i jméno překladatele. Názvy děl, která vyšla česky nebo slovensky, jsou uváděny zkratkami č. nebo sl. a tištěny kurzívou. Pokud dílo nevyšlo samostatně, je kurzívou vyznačen sborník nebo časopis, kde dílo česky nebo slovensky vyšlo. Známejší sborníky a časopisy jsou označovány zkratkami, jejichž vysvětlení je rovněž uvedeno v *Seznamu zkratek edic, antologií a vědeckých periodik*.

Byzantská literatura (asi od 5. stol. – zhruba do 1453)

Pro řečtinu doby byzantské i pobyzantské, např. krétské litera-
tury 16. a 17. stol. (např. *Chumnos Geórgios*), používáme podle běžných zvyklostí, platných v naší i zahraniční odborné literatu-
ře, pž způsob přepisu jako pro řečtinu starověkou, tj. translitera-
ci, přestože výslovnost odpovídala v té době již dnešní výslovnos-
ti řečtiny. Graficky rozlišujeme délkou pouze řecké písmeno éta
(ε) od písmene epsilon (e) a ómega (ω) od písmene omikron (o).
Dvojhlásku ou (graficky oy) přepíšeme u, neoznačujeme ji však
délkou (ú) jako při přepisu ze staré řečtiny, poněvadž rozlišování
dlouhých a krátkých slabik ve výslovnosti byzantské řečtiny
zaniklo. Ostrý přídech na začátku slova přepíšeme písmenem h.
Starověká řecká jména, tj. tvoříme nepřímé pády od kořene řeč-
kého genitivu. *Slovník uvádí v závorce koncovku genitivu české
podobly jména (např. Nikeforos, gen. Nikefora).*

Místo narození a úmrtí spisovatele v záhlaví hesel je zprávi-
dla transliterovaným přepisem řeckého zeměpisného názvu
(např. *Thessaloniké místo čes. Soluň*). V textu hesel používáme
většinou vžitě české názvy (např. *Damašek, Soluň ap.*). Místo vě-
tého českého názvu Carthrad však používáme v záhlaví i textu
hesel název Konstantinopol, který je bližší řecké podobě (*Kon-*

stantinopolis) i mezinárodně používaným podobám jména ve
světových jazycích. V bibliografii hesel jsou místa vydání uvádě-
na v původním jazyce. Názvy odborných časopisů a publikací
jsou rovněž transliterovány podle zvyklostí platných v odborné
byzantologické literatuře.

Podobně jako v literatuře antické nebyla ani v byzantské lite-
ratuře přesná hranice mezi krásnou a odbornou literaturou. Spi-
sovným, archaickým jazykem byla psána všechna díla, na jejichž
formální stránku byly kladeny přísnější literární nároky. Patřila
sem zejména historiografie, řečnictví, filozofie, ale také teologie,
která tvořila neodmyslitelnou charakteristickou součást byzan-
tské literatury. Na zábavnou literaturu, beletrii v dnešním slova
smyslu, nebyly kladeny tak vysoké formální nároky. Díla z této
oblasti jsou psána lidovým jazykem blízkým novověčtině a často
byla šířena jen ústní formou. To vše je pro nás svědeckým teh-
dejšího odlišného pojmání literatury.

O dochovaných byzantských literárních děl platí totéž co o lite-
ratuře starověké, vydáno je však z této oblasti poměrně málo,
poněvadž byzantologie se jako vědecký obor pěstuje ve větší míře
teprve od poč. 20. stol. Rovněž počet českých překladů z této lite-
ratury je dosud nízký.

Od roku 1975, kdy vyšlo první vydání tohoto slovníku, editorská
aktivita na úseku byzantologie značně stoupla, bylo vydáno i něko-
lik českých překladů byzantských historiků a výborů z byzantské
hagiografie. Tyto údaje jsou doplněny u příslušných hesel.

Novověká literatura (asi 1453 – současná doba)

Moderní řečtina zachovává historický pravopis staré řečtiny,
liší se však značně od tradiční evropské, tzv. erasmovské výstov-
nosti staré řečtiny. Ve vlastním Řecku se stará řečtina i byzan-
tská řečtina vyslovují stejně jako moderní řečtina.

Jména novověkých spisovatelů i názvy literárních děl jsou ve
slovníku uvedeny ve fonetickém přepisu, v závorce v záhlaví
hesla je uvedena transliterovaná grafická podoba jména autorů.
V zájmu jednotnosti přepisu jsou foneticky přepsána i místní
jména (zásady přepisu řeckých místních jmen pro potřeby karto-
grafické přiléhají více ke grafické podobě jména, srov. *ZIKF 3,*
1961, 143–150). Z vžitých českých zeměpisných názvů používá-
me v heslech u novověké literatury zejména názvy Athény,
Soluň, Káhira aj., a to v záhlaví i textu hesel. V souladu s řeč-
kým územ ponecháváme jméno Konstantinopol i pro období
turecké nadvlády a novou dobu, kdy město nese jméno Istanbul,

které vzniklo z řec. sousloví *is tin Polin* (= ve Městě, do Města).
 Názvy odborných časopisů a publikací z oblasti novořecké literatury a filologie jsou přepsány foneticky podle zvyklostí platných v odborné literatuře. Zvolena fonetická transkripce odpovídá těmto zásadám (na prvním místě grafická transliterovaná podoba řeckých ekvivalentů): ai = e; au, eu = av; ev (před neznělou souhláskou vystov af, ef); b (beta) = v; gai, ge = je; gai, gé, giou, gy, gyi = ji; gia = ja; gg, gk = ng (uvnitř slov); gio = jo; giou = ju; é (éta), i, ei, oi, yi = i; y = y; mp = b (na zač.); mb (uvnitř slov); nt = d (na zač.); nd (uvnitř slov); ou = u. Transkripce nepřihlíží k přídechům a přízvukům, které se ve výslovnosti novořečtiny vůbec neprojevují. Přesnou fonetickou transkripci lze vystihnout pouze zvláštními fonetickými znaky. Pravopisná reforma v Řecku pak r. 1982 zrušila psaní přídechů a místo bývalých dvou znaků pro přízvuk zavedla pouze jeden znak. Fonetická podoba novořeckých jmen a slov je transkribována latinou podle fonetické transkripce novořeckých hesel uvedené ve slovníku H. F. Wendt, *Langenscheidts Taschenwörterbuch der neugriechischen und deutschen Sprache*, Berlin – München – Zürich, 1969 (1975).

Vzhledem k tomu, že v posledních desetiletích značně poklesla školská znalost staré řečtiny, jeví se skloňování novořeckých jmen analogicky podle skloňování starořeckých jmen jako zastaralé. Byl přijat úzus tvořit nepřímé pády přímo od řeckého nominativu (např. *Makarios*, *Makariose* místo staršího *Makarios, Makaria*). Slovník uvádí koncovku genitivu české podoby jména v závoce za jeho grafickou podobou. Ženská příjmení odvozená od jmen na -os, -as, -is (řec. feminina na -u, -a, -i) v češtině přechýlíme -osová, -asová, -isová. U ženských jmen vzniká určitá obtíž u jmen zakončených na -u. Tato jména mohou být v řečtině jednak nominativem mužských patronymik (např. *Alexiu* = doslova syn *Alexiů*), jednak přechýlenými femininy mužských jmen na -os (např. *Naku* = fem. od *Nakos*). Pokud bylo možno zjistit mužskou podobu jména, byl přechýlený tvar utvořen způsobem obvyklým v češtině, tj. koncovkou -osová (tedy *Nakosová*). Tam, kde již nominativ maskulina má tvar na -u (např. *Alexiu*) nebo kde nebylo možno podobu maskulina zjistit, ponecháváme ženská jména na -u, která existují i v češtině (např. *Jamů*). O skloňování novořeckých vlastních jmen osobních v češtině viz *Naše řeč* 44, 1961, 271–279.

Na rozdíl od antických hesel nejsou v novořecké části slovníku zpravidla uváděna jména překladatelů.
 Udáje o datu narození či úmrtí se v řeckých pramenech i v další literatuře, která se o tyto prameny opírá, někdy rozcházejí.

zejí. Pokud je odchylka v údajích o dni, může to být dáno tím, že některé starší údaje jsou uváděny ještě podle juliánského kalendáře, který v Řecku platil do r. 1924. V některých případech však jsou rozdíly i v údajích o roku narození nebo úmrtí. V těchto případech se autoři přiklonili k datu, které uvádí většina příruček, zvl. nejnovější řecká encyklopedie *Papyros – Larousse – Britannica I* 1981, 1992 – LXI, 1996. Redakční práce na prvním vydání *Slovníku řecké literatury* skončily v r. 1972, na novém vydání z větší části r. 2000. Slovník obsahuje bibliografické údaje, které byly dostupné do tohoto roku. Vydání a překlady, které vyšly po tomto roce, nemohly být doplňovány již soustavně a v úplnosti. Starověkou část slovníku po odborné stránce redigoval v I. vydání doc. dr. Bořivoj Borecký, CSc., byzantskou a novověkou část a nové vydání celé prof. dr. Rážena Dostálová, CSc. Totéž rozdělení platí i o úvodním přehledu dějin řecké literatury a o chronologických tabulkách. Za obsah hesel zodpovídají jejich autoři sami.

Ediční poznámka k novému vydání

Pro nové vydání *Slovníku řeckých spisovatelů* zkontrolovali autoři jednotlivých hesel, příp. i ti, kteří upravovali hesla zejména dřívějších autorů, údaje minulého, odeonského vydání z r. 1975 a doplňovali je zejména údaji o nových edicích a překladech. V řadě hesel byla upravena i jejich textová část. Z literatury antické byla doplněna hesla *Artemidóros*, *Dionýsios Aretopagité*s, *Hippokratés* a *Pseudoklementiny*, z literatury byzantské hesla *Chorikios z Gazy*, *Isakios Sebastokrátor* a *Nikéforos Basilakés*. V heslech novořecké literatury byla zpřesněna nebo doplněna biografická data, u současných autorů i významnější díla, která publikovali po vydání slovníku v r. 1975. Dále bylo doplněno dvacet šest hesel, která se týkají současných autorů, kteří v tomto období vstoupili významnějšími díly do literatury. Chronologický přehled byl doveden až do současnosti a zcela byl přepracován a aktualizován seznam odborné literatury.

Rážena Dostálová